

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МОДЕРНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**



ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету історії та

міжнародних відносин

доц. Віталій АНДРЕЙКО

«30» червня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**РАДЯНІЗАЦІЯ Й ДЕКОМУНІЗАЦІЯ:
УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР**

Рівень вищої освіти: **другий (магістерський)**

Галузь знань: **01 Освіта/Педагогіка**

Спеціальність: **014 Середня освіта**

Предметна спеціальність: **014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)**

Освітня програма: **Історія**

Статус дисципліни: **обов'язкова**

Мова навчання: **українська**

Ужгород – 2024

Робоча програма навчальної дисципліни «Радянiзацiя й декомунизацiя: український та європейський вимiр» для здобувачiв другого (магiстерського) рiвня вищої освiти (I-го року навч. денної та заочної форм навчання), галузi знань: 01 Освiта /Педагогiка, спецiальностi: 014 Середня освiта, предметної спецiальностi 014.03 – Середня освiта (iсторiя та громадянська освiта), освiтньої програми «iсторiя».

Розробник: **Мiщанин Василь Васильович**, професор кафедри модерної iсторiї України та зарубiжних країн, д.і.н.

Програма навчальної дисципліни затверджена на засiданнi кафедри модерної iсторiї України та зарубiжних країн
Протокол № 12 вiд 25 червня 2024 року
Завiдувач кафедри Игор ШНИЦЕР доц. Игор ШНИЦЕР
«25» червня 2024 р.

Схвалено науково-методичною комiсiєю факультету iсторiї та мiжнародних вiдносин
Протокол № 7 вiд «28» червня 2024 р.
Голова науково-методичної комiсiї Світлана МИШКО доц. Світлана МИШКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів: 3	Рік підготовки:	
	1-й р.навч.	1-й р.навч.
Загальна кількість годин: 90 Всього аудиторних годин - 36		
Кількість модулів: 1	Семестр:	
	1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: 2	Лекції:	
	16	8
	Практичні (семінарські):	
	20	4
Вид підсумкового контролю: семестровий	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: екзамен	Самостійна робота:	
	54	78

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

У 1939-1940 рр. у на західноукраїнських, західнобілоруських землях, Балтійських республіках політично-примусовими методами місцевими комуністами і центральними компартійно-державними органами СРСР і УРСР розгорнулося цілеспрямоване насадження радянської моделі політичних і соціально-економічних відносин, господарювання і адміністративно-директивного управління. Тому **метою** навчальної дисципліни «**Радянізація й декомунізація: український та європейський вимір**» є розкрити джерела, об'єктивні і суб'єктивні чинники формування та механізм реалізації політики радянської новоприсєднаних територій у 1939-1940, 1945 рр. до СРСР та соціомодернізації за радянським зразком країн ЦСЄ. Відповідно до цього виділяємо два етапи радянської країн і регіонів. Першу радянську перервала радянсько-німецька війна. Із просуванням фронту на захід і вигнанням нацистських загарбників у 1944 р. на цих територіях відбулося відновлення радянської влади т.зв. рерадянська (друга радянська). Радянська включала створення органів радянської влади, імітація виборів, що проходили під контролем більшовиків з відстороненням опозиційних їм кандидатів, націоналізації землі та власності, репресії проти представників ворожих класів.

Із перемогою у Другій світовій війні СРСР намагається поширити радянські порядки і на тих територіях Центрально-та Південно-Східної Європи (Польща, Угорщина, Болгарія, Румунія, Чехословаччина, Югославія), які опинилися у сфері його впливу. І хоча у 1944-1945 рр. у звільнених державах відбувся прихід до влади урядів національних фронтів, які склалися з кількох партій та організацій, що боролися проти окупантів, невдовзі тут відбувається послідовне встановлення комуністичного режиму: восени 1947 р. – у Болгарії та Румунії; у лютому 1948 р. – у Чехословаччині; у березні 1948 р. – в Угорщині. На цих територіях приступають до реалізації сталінського плану будівництва соціалізму – індустріалізація та колективізація, яка мала примусовий, насильницький характер. Тут формується культ місцевих вождів: Б. Берута в Польщі; К. Готвальда в Чехословаччині, М. Ракоші в Угорщині та ін.

Хронологічні межі дисципліни охоплюють період від початків радянської країн і регіонів у 1939 р. і до сьогодні – коли Україна намагається відійти від радянської спадщини, використовуючи при цьому досвід європейських країн. Радянська

розпочалась у серпні 1939 р., коли між Москвою та Берліном було вирішено долю Західної України. На середину 1950-х рр., «радянський стиль життя» остаточно укріпився на довгі роки на західноукраїнських (Галичина, Волинь, Північна Буковина, Закарпаття), західнобілоруських землях, Балтійських республіках. З приходом Червоної армії в Європу СРСР починає активно включатись в політичне життя «визволених» країн (створення коаліційних урядів – до складу яких окрім комуністів увійшли представники руху Опору (1945-1946 рр.), створення формальних коаліційних урядів, ключові посади в яких належали комуністам (1946-1947 рр.), створення власне комуністичних урядів (1947-1948 рр.). На середину 1950-их – кінець 1960-х рр. в країнах Східної Європи почала наростати нестабільність, що призвело до революційних подій в Угорщині 1956 р. та Чехословаччині 1968 р. З наростання кризових явищ у країнах т зв. «соціалістичної співдружності» наприкінці 1980 – на початку 1990-х рр. і відстороненні комуністів від влади тут розпочинаються процеси декомунізації.

Посткомуністична трансформація в країнах Східної Європи відбулась завдяки багатьом зусиллям, щоб змиритися з жахами комуністичного минулого для побудови майбутнього стабільного демократичного порядку і вирішення сьогоденних соціально-економічних проблем. Східноєвропейці застосовували різні методи, різними темпами і різними векторами. Після деяких первинних коливань посткомуністичні уряди обрали комбінацію люстрації, процес перевірки, що допускає заборону комуністичним чиновникам і агентам таємної політичної поліції брати участь в посткомуністичній політиці тощо.

Процес переосмислення спадщини комуністичного режиму та вилучення елементів комуністичної ідеології з символічного простору України розпочався задовго до Революції гідності, однак набув системності після ухвалення 9 квітня 2015 р. Закону України № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки». Нині під декомунізацією розуміємо тривалий і багатограний політичний та соціокультурний процес підваження й навіть усунення з публічного простору та суспільної свідомості політичної, ідеологічної, а почасти й культурної спадщини комуністичного (радянського) періоду в нашій історії.

Відповідно до **освітньої програми «Історія»**, вивчення навчальної дисципліни сприяє формуванню у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти таких **компетентностей**:

загальних: здатність усвідомлювати цінності громадянського суспільства, необхідності його сталого розвитку (ЗК 6);

фахових: здатність використовувати ефективні шляхи мотивації здобувачів освіти до саморозвитку, спрямовувати їх на прогрес і формувати у них обґрунтовану позитивну самооцінку (ФК 1);

предметних фахових: знати і розуміти зміст основних напрямів і шкіл сучасної історичної науки, головних проблем у розвитку історіографії, основні аспекти теоретико-методологічного дискурсу історичних досліджень у просторі конструювання минулого (ПК 1); знати та розуміти методологію дослідження історичного процесу у національному, європейському та світовому контекстах (ПК 3); здатність усвідомлювати і поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі, толерувати багатоманітність і полікультурність, виявляти повагу та цінувати українську національну культуру (ПК 5); здатність усвідомлювати та пропагувати демократичні й суспільні цінності (ПК 6).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Радянська й декомунізація: український та європейський вимір» (ОК 10) є опанування таких навчальних дисциплін освітньої програми:

Теоретико-методологічні засади історичного пізнання (ОК 8).

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Історія» предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта), вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Застосовувати знання з психології, педагогіки, історії, історіографії та ін. у практичних ситуаціях здійснення освітньої діяльності.	ПРН-1
Демонструвати вміння класифікувати, упорядковувати й узагальнювати навчальний матеріал відповідно до умов освітнього процесу, до потреб формування в здобувачів освіти компетентностей, передбачених освітніми програмами, та здійснювати інтегроване навчання.	ПРН-9
Використовуючи основні принципи, закони, методика та апарат історичних досліджень, здійснювати історичні дослідження, прогнозувати та презентувати отримані результати.	ПРН-11
Характеризувати існуючі парадигми вітчизняної історії в контексті її вписування в світовий історіографічний процес, критичного підходу до аналізу поглядів українських та зарубіжних дослідників її минулого та сучасного, власних узагальнень щодо теоретичного рівня сучасного наукового дискурсу, критичної оцінки достовірності, надійності інформаційних джерел, впливу інформації на свідомість і розвиток всіх учасників освітнього процесу, на прийняття рішень.	ПРН-12
Розуміти засади, чинники формування й розвитку громадянського суспільства, необхідності його сталого розвитку, виявляти загальне та особливе, аналізувати «уроки історії», порівнюючи український та європейський досвід подолання тоталітарних режимів.	ПРН-14

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Радянiзацiя й декомунизацiя: український та європейський вимiр**».

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Знання основ гуманітарних, фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін в обсязі необхідному для успішного володіння загальнотеоретичними та світоглядними питаннями з проблем радянiзацiї регіонів і країн та процесами декомунизацiї і навиками практичного їх використання, зокрема знати головні дати та події, пов'язані із першою і другою радянiзацiєю західноукраїнських, західнобілоруських земель, Балтійських республік, «соцмодернізацією» країн Центрально-Східної Європи. Врахування європейського досвіду при здійсненні декомунизацiї в Україні.	ПРН-1 ПРН-12
Знання принципів і категорій історичної науки стосовно проблем радянiзацiї регіонів і країн напередодні та по завершенні Другої світової війни, які опинилися в радянській сфері впливу. Вміння аналізувати еволюцію поглядів на історію радянської доби в сучасній історіографії, переосмислення радянськості в контексті декомунизацiї в Європі та Україні.	ПРН-11 ПРН-14
Оволодіння концептуальними та методологічними знаннями в галузі історичних наук стосовно проблем радянiзацiї й декомунизацiї та здатності застосовувати їх у професійній діяльності.	ПРН-1

Вміння інтегрувати існуючі методики та методи викладання питань радянської історії та процесів декомунізації у ЗЗСО та ЗВО, проводити різноманітні форми позааудиторної роботи з проблем радянської і декомунізації, визначати ступінь і глибину засвоєння учнями та студентами навчального матеріалу, використовуючи при цьому різноманітні методи і прийоми контролю знань, формувати навички самостійного поповнення знань.	ПРН-12
Вміння аналізувати, узагальнювати і популяризувати кращий досвід організації навчального процесу, методичної і наукової роботи з висвітлення процесів приєднання Західної України до УРСР, Балтійських республік до СРСР у 1940 р. та повоєнної радянської Закарпаття та країн ЦСЄ, які опинилися в сфері впливу СРСР по завершенню Другої світової війни. Звернення до європейського досвіду декомунізації.	ПРН-9 ПРН-12
Вміння використовувати сучасні методи вивчення історичних явищ і процесів стосовно проблем радянської країн і регіонів у середині ХХ ст., з'ясовуючи і критично оцінюючи їхню суть, генезу і наслідки, в т.ч. вміння: аналізувати, порівнювати процеси, які відбувалися в різних регіонах Західної України, Західної Білорусі, Балтійських республіках та країнах ЦСЄ у зазначений період.	ПРН-9 ПРН-12
Вміння доступно, на високому науково-методичному рівні доносити сучасні наукові знання та результати досліджень з різноманітних проблем радянської і декомунізації до здобувачів освіти, професійної та непрофесійної спільноти.	ПРН-1 ПРН-9 ПРН-12
Володіння навичками усної і письмової презентації результатів власних досліджень висвітлюючи процеси радянської країн і регіонів, а також політику декомунізації європейських країн.	ПРН-11 ПРН-14

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- стандартизовані тести;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- іспит.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Оцінювання якості знань здобувачів вищої освіти, в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою здійснюється шляхом поточного, модульного (проміжного), підсумкового (семестрового) контролю.

Поточний контроль

Поточний контроль – це оцінювання знань студента під час семінарських занять, самостійної роботи та активності студента на занятті.

Поточний контроль рівня засвоєння навчального матеріалу дисципліни оцінюється за п'ятибальною шкалою. У кінці семестру виводиться середнє арифметичне усіх одержаних оцінок за відповіді та модуль. Одержаний результат переводиться у бали. Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме за відповідний поточний контроль 0 балів.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- Виступ з основного питання.
- Усна наукова доповідь.
- Доповнення, запитання до виступаючого, рецензія на виступ.
- Участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття.
- Аналіз джерельної і монографічної літератури.
- Письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи тощо).

Позитивна оцінка поточної успішності студента за відсутності пропущених і невідпрацьованих семінарських занять, позитивні оцінки за модульні роботи є підставою допуску до підсумкової форми контролю – екзамену.

Модульний (проміжний) контроль

Модульний контроль (МК) проводиться раз за семестр, відповідно до графіка навчального процесу.

Контрольні заходи модульного контролю з навчальної дисципліни проводяться під час семінарських занять в академічній групі відповідно до розкладу занять.

Контрольні заходи модульного контролю проводяться у комбінованій формі: у вигляді тестування та письмових контрольних робіт. Вид контрольного заходу та методика урахування складових модульного контролю при визначенні оцінки за МК розробляється викладачем і затверджується кафедрою.

До контрольного заходу відповідного модульного контролю студент допускається незалежно від результатів поточного контролю. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити індивідуальні завдання, реферати, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

Студент, який з поважної причини не зміг з'явитися на модульний контроль за дозволом декана може скласти пропущений модульний контроль з предмету.

Підсумковий (семестровий) контроль

Система не передбачає обов'язкового семестрового екзамену для всіх студентів. Протягом навчального семестру студенти складають два модульні контролі під час тижнів, вільних від аудиторних занять, їх знання оцінюються у 100-бальній шкалі.

Студенти, які за результатами модульних контролів здобули з навчальної дисципліни не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються із виставленням їм державної семестрової оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») відповідно до шкали переведення. Студенти, які атестовані з оцінкою «незадовільно» зобов'язані скласти семестрові заліки. Семестрові заліки можуть також скласти студенти, які бажають покращити оцінку, отриману за результатами модульних контролів. Оцінювання знань на екзаменах/заліках здійснюється у 100-бальній шкалі. Інформація про підсумкову успішність студентів з навчальної дисципліни подається викладачем в деканат.

Розподіл балів, які отримують студенти

Згідно «Тимчасового положення УжНУ про оцінювання успішності студентів відповідно до вимог кредитно-модульної системи» від 15 лютого 2007 р. оцінювання здійснюється за наступною шкалою.

Змістові модулі з дисципліни **«Радянська й декомунізація: український та європейський вимір»** таким чином:

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	50	100
7	6	6	6	6	6	6	7		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Семінарські заняття	10	30
Реферат	1	20
Модульна контрольна робота	1	50
Разом		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

При оцінюванні змістових модульних контрольних робіт з дисципліни «Радянський фактор в історії ЦЄ (1945-1991 рр.)» враховується обсяг і правильність виконаних завдань та оцінюються наступним чином:

- а) оцінка «відмінно» ставиться при виконанні усіх завдань на 100%;
- б) оцінка «добре» ставиться за виконання 75 % усіх завдань;
- в) оцінка «задовільно» ставиться, якщо правильно виконано більше

50% запропонованих завдань;

- г) оцінка «незадовільно» ставиться, якщо завдань виконано менше від 50 %.

Неявка на модульну контрольну роботу – 0 балів.

Ці оцінки трансформуються в рейтингові бали у такий спосіб:

«5» – 45-50 балів;

«4» – 40 балів;

«3» – 30 балів;

«2» – 20 балів.

Неявка на МКР – 0 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до «Положення про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання здобувачів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує здобувач, який: - всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; - вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; - засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; - засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; - вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; - самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи;

оцінку «добре» (82-89 балів, В) заслугоує здобувач, який: - повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; - має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; - під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслугоує здобувач, який: - в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; - вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; - опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) заслугоує здобувач, який: 8 - знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; - виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; - ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; - допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслугоує здобувач, який: - володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер;

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється здобувачу, який: виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань;

оцінка «незадовільно» (0-35 балів, F) – виставляється здобувачу, який: - володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; - допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; - не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни. При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю (екзамену)

Два теоретичних питання. Виконання завдання потребує повної аналітичної і змістовної відповіді, кожне питання оцінюється від 0 до 50 балів.

47-50 балів отримують студенти, які повно та ґрунтовно розкрили теоретичне питання, використавши при цьому не лише обов'язкову, а й додаткову літературу.

41-46 отримують студенти, які в цілому розкрили теоретичне питання, однак не повно і допустивши деякі неточності. При цьому не використав на достатньому рівні обов'язкову літературу.

36-40 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, але розкрили його не повністю, допустивши деякі незначні помилки.

29-35 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, розкривши його лише частково і допустивши при цьому окремі помилки, котрі не впливають на загальне розуміння питання.

18-28 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, недостатньо або поверхово розкривши більшість його окремих положень і

допустивши при цьому окремі помилки, які частково вплинули на загальне розуміння проблеми.

0-17 балів отримують студенти, які частково та поверхово розкрили лише окремі положення питання і допустили при цьому певні суттєві помилки, котрі значно вплинули на загальне розуміння питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Джерела, історіографія й методологія досліджень процесів радянзації і декомунізації.

Характеристика джерел. Історіографія досліджень становлення радянської влади в Західній Україні в 1939-1941 та 1944-1950 рр., соціалістичної модернізації країн ЦСЄ. Методологія дослідження становлення радянської влади у регіонах та країнах. Загальне і особливе у радянзації країн і регіонів. Включення країн і регіонів в сфери впливу Радянського Союзу. Радянська і соцмодернізація. Адміністративно-територіальні зміни. Кадрова політика. Легітимізація радянської влади через вибори. Індустріалізація. Радянський варіант аграрної реформи. Радянська культура. Ждановщина. Соцмодернізм. Форми і методи здійснення радянзації. Соцмодернізація країн ЦСЄ. Висвітлення процесів радянзації і декомунізації в ЗЗСО та ЗВО.

Тема 2. Перша і друга радянська західноукраїнських земель.

Радянсько-німецькі договори 1939 р. і західноукраїнські землі. Пакт Ріббентропа-Молотова та таємний протокол до нього. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної Армії на західноукраїнські землі. Вибори до Народних Зборів Західної України. Ухвалення Верховною Радою УРСР Закону про прийняття Західної України до складу УРСР. Адміністративні зміни. Радянська західних областей України, репресії радянської адміністрації в краї. Перші «радянські» вибори – до Верховних Рад СРСР і УРСР (березень 1940 р.) та місцевих рад (грудень 1940 р.). Настрої населення. Початок радянсько-німецької війни. Вступ німецької армії у Львів. «Акт відновлення Української держави». Звільнення Західної України від нацистів. Відновлення радянської влади в західних областях України. Утворення спочатку тимчасових, а потім постійних місцевих органів влади у формі Рад. Націоналізація промисловості, ревізиції цінностей у банках.

Одержавлення житлового фонду, сфери торгівлі, установ культури, навчальних закладів. Конфіскація земель. Доля Української греко-католицької церкви. Боротьба ОУН-УПА.

Тема 3. Приєднання Бессарабії і Буковини до складу УРСР. Перша і друга радянська.

Анексія Північної Буковини та Бессарабії у 1940 р. Приєднання Буковини 28-30 червня 1940 р. до УРСР (СРСР). Утворення нових органів влади. Адміністративні зміни. Перша радянська. Земельна реформа. Боротьба проти куркульства. Націоналізація промисловості. Репресії проти «ворогів народу» – бувших членів різних політичних партій, інтелігенції. Національна політика. Друга хвиля радянської Буковини. Адміністративні зміни та демографічні втрати. Голод 1946-1947 рр. Друга хвиля радянської. Насадження комуністичної ідеології. Формування нових партійних кадрів. Індустріалізація та колективізація.

Тема 4. Радянська і рерадянська балтійських республік.

Поділ Європи між Сталіним та Гітлером в 1939 році та країни Балтії. Радянсько-балтійські пакти взаємодопомоги 1939. Вторгнення та анексія Литви, Латвії та Естонії. СРСР у 1940 р. Хід радянської. Створення нових маріонеткових комуністичні урядів. Фальсифікація виборів. Ріст комуністичних партій. Фінансова політика. Націоналізація і аграрна реформа. Включення у правову систему Радянського Союзу. Масові депортації в 1941. Друга радянська окупація балтійських країн у 1944 році. Відновлення радянського режиму в Латвії, Литві та Естонії після Другої світової війни. Русифікація. політичні репресії з масовою депортацією. Наслідки радянської. Криза радянської системи в країнах Прибалтики наприкінці 80-х років та реакція на антирадянські виступи керівництва СРСР. Початок декомунізації.

Тема 5. «Визволення» і «возз'єднання» Закарпаття. Превентивна і тотальна радянська 1944-1950 рр.

Звільнення Закарпаття від нацизму та його возз'єднання Закарпаття з УРСР. Утворення Народних комітетів. Наростання руху за возз'єднання з Україною. Активізація діяльності комуністичних організацій. Утворення КПЗУ. Підготовка і проведення з'їзду Народних Комітетів. Маніфест про возз'єднання. Вдосконалення діяльності органів влади. Закарпатська Україна в радянсько-чехословацьких відносинах, кінця 1944 – червня 1945 років. Вступ закарпатських добровольців до Червоної Армії та Чехословацького корпусу. Радянсько-чехословацький договір про Закарпаття. Превентивна радянська Закарпаття. Суспільно-політичні, соціально-економічні зміни на Закарпатті в період Народної Ради Закарпатської України (1944-1945 рр.). Націоналізація. Відбудова та перетворення в галузі промисловості. Проведення земельної аграрної реформи. Соціальна політика народної влади. Перетворення в галузі культури та освіти. Національна та релігійна політика «народної» влади. Період тотальної радянської в умовах Закарпатської області в 1946-1950 рр. Утворення Закарпатської області. Встановлення радянської політичної системи. Формування нової партійної номенклатури. Перші «радянські» вибори. Індустріалізація та колективізація краю. Настрої населення. Зміни в сфері освіти, культури. «Уніфікація» православ'я, заборона греко-католицької церкви, насадження атеїзму.

Тема 6. Встановлення комуністичних режимів у країнах Центрально-Східної Європи.

Період народної демократії в країнах Центрально-Східної Європи. Народно-демократичні і соціалістичні революції в країнах Центральної і Південно-Східної Європи. Перемога СРСР над фашистськими агресорами. Підсумки війни. Внутрішні і зовнішні умови назрівання революцій. Комуністичні і робочі партії у розділі революцій. Перші революційні політичні і соціально-економічні перетворення. Військово-політична і економічна допомога Радянського Союзу країнам Центральної і Південно-Східної Європи. Становлення держав народної демократії – утворення народно-демократичних урядів, протиріччя в Національних фронтах між комуністичними партіями і їх союзниками. Особливості встановлення сталінської моделі соціалізму в країнах

Центрально-Східної Європи. Етапи встановлення прорадянських режимів та оформлення соціалістичного блоку. Особливості соціалістичних економічних реформ: проведення індустріалізації й колективізації; запровадження планового господарства; перехід більшої частини працездатного населення на роботу в державний сектор. Польща. Чехословаччина. Угорщина. Румунія. Болгарія. Особливості розвитку Югославії. Спроба економічної інтеграції соціалістичного табору. Рада економічної взаємодопомоги (РЕВ).

Тема 7. Кризи комуністичних режимів і трансформаційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи. Розпад СРСР.

Кризи комуністичних режимів країн. Наростання внутрішньої нестабільності в 1950-1970-х рр. Антикомуністичні виступи: Угорська революція 1956 р.; «Празька весна» 1968 р. Спроби модернізації суспільно-політичного устрою та радянська інтервенція в Чехословаччину. Трансформаційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи наприкінці 80-90 років ХХ століття Кризові явища у країнах регіону наприкінці 1980-х рр. Перебудова в СРСР. «Оксамитові» революції у країнах Східної Європи. Чехословаччина. Угорщина. Болгарія. Румунія. Відхід від комуністичної ідеології. Трансформації посткомуністичних суспільств. Польща. Угорщина. Болгарія. Румунія. Чехословаччина (Чехія і Словаччина). Падіння Берлінського муру і об'єднання Німеччини. Розпад СРСР.

Тема 8. Європейський і український досвід декомунізації.

Передумови проведення декомунізації в країнах Центрально-Східної Європи. Декомунізаційне законодавство. Проведення декомунізації. Засудження комуністичного режиму із заборонаю використання комуністичної символіки. Люстрація. Забезпечення доступу до архівів комуністичних спецслужб та надання певного статусу. Декомунізація в колишніх республіках СРСР. Декомунізація в Україні. Етапи. Засудження комуністичного режиму. Припинення діяльності комуністичної партії. Заборона на публічне використання радянської символіки. Декомунізація топонімії. Закони України: «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років», «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Закон про правовий статус та вшанування пам'яті учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті», «Про вшанування перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945», «Про доступ до архівів органів репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991».

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Джерела, історіографія й методологія досліджень процесів радянської і декомунізації.	12	2	2			8	12	2				10
Тема 2. Перша і друга радянська західноукраїнських земель.	10	2	2			6	10	2				8
Тема 3. Приєднання Бессарабії і Буковини до складу УРСР. Перша і	10	2	2			6	10					10

друга радянська.												
Тема 4. Радянська і рерадянська балтійських республік.	10	2	2			6	10					10
Тема 5. «Визволення» і «возз'єднання» Закарпаття. Превентивна і тотальна радянська 1944-1950 рр.	12	2	4			6	12	2				10
Тема 6. Встановлення комуністичних режимів у країнах Центрально-Східної Європи.	12	2	2			8	12		2			10
Тема 7. Кризи комуністичних режимів і трансформаційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи. Розпад СРСР.	12	2	2			8	12		2			10
Тема 8. Європейський і український досвід декомунізації.	12	2	4			6	12	2				10
Усього годин	90	16	20			54	90	8	4			78

6.3. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№	Назви тем	Кіл-сть год. денна
1	Особливості радянської країн і регіонів.	2
2	Перша радянська західноукраїнських земель.	2
3	Друга радянська Західної України.	2
4	Радянська і рерадянська балтійських республік.	2
5	Входження Закарпаття до складу УРСР. Превентивна радянська періоду Закарпатської України (1944-1945 рр.).	2
6	Тотальна радянська в умовах Закарпатської області УРСР (1946-1950 рр.).	2
7	Кризи комуністичних режимів і трансформаційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи.	2
8	Розпад СРСР та крах комуністичної ідеології.	2
9	Політичні практики декомунізації у країнах Східної Європи.	2
10	Здійснення декомунізації в Україні.	2
	Разом	20

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Особливості радянської країн і регіонів.

1. Спільне і відмінне у радянській країн і регіонів.
2. Форми і методи радянської.
3. Особливості повоєнної соціомодернізації країн Центрально-Східної Європи.

Тема 2. Перша радянська західноукраїнських земель.

1. Радянсько-німецькі договори 1939 р. і західноукраїнські землі.
2. Легалізація радянської влади. Вибори до Народних Зборів Західної України.
3. Перші «радянські» вибори – до Верховних Рад СРСР і УРСР (березень 1940 р.) та місцевих рад (грудень 1940 р.).
4. Сприйняття населенням перших радянських перетворень.

Тема 3. Друга радянська Західної України.

1. Відновлення радянської влади в західних областях України.
2. Колективізація, індустріалізація, культурна революція.
3. Львівський Собор 1946 р. і доля УГКЦ.
4. Боротьба ОУН-УПА.

Тема 4. Радянська і рерадянська балтійських республік.

1. Пакти про взаємодопомогу і Договір про дружбу і кордони.
2. Ультиматуми літа 1940 року і усунення балтійських урядів.
3. Вхід балтійських держав до складу СРСР.
4. Депортації.
5. Повоєнна радянська.

Тема 5. Вхід Закарпаття до складу УРСР. Превентивна радянська періоду Закарпатської України (1944-1945 рр.).

1. Перший з'їзд Народних Комітетів. Маніфест про возз'єднання.
2. Закарпатська Україна в радянсько-чехословацьких відносинах, кінця 1944 — червня 1945 років. Радянсько-чехословацький договір про Закарпаття.
3. Відбудова та перетворення в галузі промисловості. Проведення земельної аграрної реформи.
4. Соціальна політика народної влади. Перетворення в галузі культури та освіти.
5. Національна та релігійна політика народної влади.

Тема 6. Тотальна радянська в умовах Закарпатської області УРСР (1946-1950 рр.).

1. Формування нової партійної номенклатури.
2. Радянські вибори 1946-1947 та 1950-1951 рр.
3. Індустріалізація та колективізація краю.
4. «Ждановщина» на Закарпатті.
5. Релігійна політика радянської влади

Тема 7. Встановлення і кризи комуністичних режимів в країнах Центрально-Східної Європи.

1. Встановлення прорадянських режимів в країнах регіону.
2. Сталінська модель соціалізму в Польщі, Угорщині, Румунії, Болгарії, Чехословаччині. Особливості розвитку Югославії. Економічна інтеграція соціалістичного табору.
3. Криза комуністичних режимів країн Центрально-Східної Європи.
4. Наростання системних кризових явищ у країнах регіону в 1970 – на початку 1990-х років. «Оксамитові» революції.
5. Трансформації посткомуністичних суспільств. Польща. Угорщина. Болгарія. Румунія. Чехословаччина (Чехія і Словаччина).

Тема 8. Розпад СРСР та крах комуністичної ідеології.

1. Перебудова, як кінцевий етап трансформації системи влади у СРСР.
2. Демократизація радянського суспільства і внутрішня криза КПРС-КПУ.

3. Спроба державного перевороту в СРСР. Припинення існування СРСР та створення СНД.

4. Причини розпаду Радянського Союзу і наслідки цього процесу для утворення і розбудови незалежної України.

Тема 9. Політичні практики декомунізації у країнах Східної Європи.

1. Європейські законодавчі практики декомунізації.
2. Антикомуністичне законодавство Чехії та Польщі та їх досвід для України.
3. Політичні практики декомунізації в Румунії та Угорщині.
4. Декомунізація в країнах Балтії.
5. Особливості декомунізації в Німеччині.

Тема 10. Здійснення декомунізації в Україні.

1. Українські закони про декомунізацію.
2. Декомунізація в Україні як державна політика.
3. Декомунізація як соціокультурне явище.
4. Процеси декомунізації в Україні: сучасні проблеми та перспективи подальшої реалізації.

6.4. САМОСТІЙНА РОБОТА

Написання і захист **реферату** на одну із запропонованих тем:

1. Адміністративно-територіальні зміни УРСР після Другої світової війни.
2. Вибори, як процес легалізації радянської влади.
3. Відбудова та перетворення в галузі промисловості в період НРЗУ.
4. Включення західноукраїнських земель до складу УРСР. Позитивні і негативні зміни на приєднаних територіях.
5. Вступ Червоної армії на Західну Україну. Реакція населення на прихід радянських військ.
6. Демократичні перетворення у 1945-1948 рр. в країнах ЦСЄ.
7. Діяльність ОУН-УПА. Р. Шухевич (Тарас Чупринка).
8. Доля Української греко-католицької церкви. Йосип Сліпий.
9. Друга радянізація західноукраїнських земель.
10. Закарпатська Україна в радянсько-чехословацьких відносинах, кінця 1944 – червня 1945 років.
11. Колективізація, індустріалізація, культурна революція на Західній Україні в 1939-1941 рр.
12. Криза комуністичних режимів країн Центрально-Східної Європи.
13. Львівський Собор 1946 р.
14. «Оксамитові» революції в країнах Центрально-Східної Європи.
15. Основні цілі індустріалізації та колективізації в Західній Україні.
16. Особливості декомунізації в Європі.
17. Передумови тоталітаризму в країнах Центрально-Східної Європи.
18. Перша радянізація Буковини.
19. Підготовка і проведення з'їзду Народних Комітетів Закарпатської України.
20. Події 1968 р. в Чехословаччині.
21. Позитивні та негативні наслідки радянізації для Західної України.
22. Політичні причини розпаду СРСР.
23. Початок Другої світової війни. Приєднання частини західноукраїнських земель у 1939-1940 рр. до УРСР і СРСР.
24. Приєднання Південної Бессарабії і Північної Буковини до складу УРСР.

25. Принципи соціалістичного будівництва в країнах Центрально-Східної Європи.
26. Радянізація західних областей України, репресії радянської адміністрації в краї.
27. Радянізація західноукраїнських земель у 1939-1941 рр. : методи і напрями реалізації та сприйняття місцевим населенням.
28. Радянізація західноукраїнських територій. Утвердження тоталітарного режиму.
29. Радянський режим та визвольний рух на західноукраїнських землях у складі УРСР в післявоєнний період.
30. Радянсько-німецькі договори 1939 р. і західноукраїнські землі: пакт Ріббентропа-Молотова та таємний протокол до нього.
31. Радянсько-чехословацький договір про Закарпаття.
32. Соціалістична модернізація країн ЦСЄ.
33. Соціально-політичне становище в Західній Україні (1945-1950 рр.).
34. Сталінська модель соціалізму в країнах ЦСЄ: спільне й відмінне.
35. Сучасні проблеми та перспективи подальшої декомунізації в Україні.
36. У чому полягали протиріччя «культурної революції» в Західній Україні.
37. Угорська революція 1956 р.
38. Українське декомунізаційне законодавство.
39. Формування органів радянської влади на західноукраїнських землях у 1939-1941 рр.
40. Характеристика європейського законодавства з питань декомунізації.

Самостійна робота студентів передбачає також можливість отримання студентами неформальної освіти через різноманітні тренінги та семінари з підвищення кваліфікації, а також здобуття нових навичок (професійні курси/тренінги), або опрацювання збірників документів, монографій, статей, які стосуються проблем радянізації і практик декомунізації та захистити результати на колоквиумі.

6.5. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА.

Не передбачена навчальними планами.

6.6. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ІСПИТ

1. Анексія північної Буковини та Бессарабії. Перша радянізація.
2. Висвітлення процесів радянізації і декомунізації в ЗЗСО та ЗВО.
3. Відновлення радянської влади і боротьба ОУН-УПА.
4. Встановлення прорадянських режимів в країнах ЦСЄ.
5. Входження Закарпаття до складу УРСР.
6. Декомунізація в країнах Балтії.
7. Демократизація радянського суспільства і внутрішня криза КППС-КПУ.
8. Джерела, історіографія й методологія досліджень процесів радянізації і декомунізації.
9. Друга радянізація Західної України.
10. Друга хвиля радянізації Буковини.
11. Досвід декомунізації Східної Європи та України.
12. Європейські законодавчі практики декомунізації.
13. Здійснення декомунізації в Україні: етапи і напрями.
14. Індустріалізація та колективізація краю на Закарпатті.
15. Кадрова політика в Закарпатській області 1946-1950 рр.
16. Криза комуністичних режимів країн ЦСЄ. Угорська революція у 1956 р. «Празька весна» 1968 р.
17. Культурна і релігійна політика на Закарпатті в часи радянізації.

18. Легалізація радянської влади. Вибори до Народних Зборів Західної України.
19. Ліквідація Української греко-католицької церкви.
20. Наростання системних кризових явищ у країнах ЦСЄ в 1970 – на початку 1990-х років.
21. «Оксамитові» революції в країнах Центрально-Східної Європи.
22. Основні аспекти тотальної радянзації в умовах Закарпатської області УРСР (1946-1950 рр.).
23. Особливості повоєнної соцмодернізації країн ЦСЄ.
24. Передумови проведення декомунізації в країнах Центрально-Східної Європи.
25. Перша радянська західноукраїнських земель.
26. Перший з'їзд Народних Комітетів. Маніфест про возз'єднання.
27. Перші «радянські» вибори на західноукраїнських землях.
28. Політичні практики декомунізації у країнах Східної Європи.
29. Превентивна радянська періоду Закарпатської України (1944-1945 рр.).
30. Процеси декомунізації в Україні: сучасні проблеми та перспективи подальшої реалізації.
31. Радянська і рерадянська балтійських республік.
32. Радянські виборчі кампанії в Закарпатській області 1946-1947 та 1950-1951 рр.
33. Радянські стандарти в освіті і культурі в часи Закарпатської України.
34. Радянсько-чехословацький договір про Закарпаття.
35. Розпад СРСР та крах комуністичної ідеології.
36. Спільне і відмінне у радянзації країн і регіонів.
37. Сприйняття населенням радянських перетворень.
38. Сталінська модель соціалізму в Польщі, Угорщині, Румунії, Болгарії, Чехословаччині.
39. Українські закони про декомунізацію.
40. Форми і методи радянзації західноукраїнських земель.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

- **Технічні засоби** – персональні комп'ютери, мультимедійний проектор.
- **Наочні засоби** – таблиці, карти, аудіо, фото та відеоматеріали.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

Джерела

1. Бажан О. Г. Документи про голод 1946–1947 рр. в Центральному державному архіві громадських об'єднань України. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. 2008. 13. С. 152-160.
2. «Вызвалення» і заняволеня. Польска-беларускае памежжа 1939–1941 гг. у дакументах беларускіх архіваў / Пад рэд. д-ра гіст. н. А. Смаленчука. Мінск : Выдавец Зміцер Колас, 2021. 392 с.
3. Возз'єднання: Збірник архівних документів та матеріалів (травень 1944 – січень 1946 рр.) / Упор., передмова та покажчики О.Д. Довганича, А.М. Шекети, М.В. Делегана; ред.колегія В.І. Балого, І.В. Іванчо, М.В. Делеган, О.Д. Довганич та ін. Друге видання. Ужгород: Закарпаття, 2000. 344 с.
1. Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади. У 3-х томах. Т. 2. Львів, 1998.

2. Закон України. Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12#Text>.
3. Закон України. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T150317?an=1>.
4. Соціалістичні перетворення в західних областях Української РСР 1939-1979. Збірник документів і матеріалів. Київ: Наукова думка, 1980. 541 с.
5. Суспільно-політичний розвиток західних областей УРСР 1939-1989. Збірник документів і матеріалів. Київ: Наукова думка 1989. 455 с.
6. Шляхом Жовтня. Визволення Радянською Армією Закарпатської України і возз'єднання її з Радянською Україною. Збірник документів. Т. VI. VIII-1944 р. – I-1946 р. Ужгород: Карпати, 1965. 445 с.

Основна література

7. Безотосний М.Т. Україна в добу сталінщини: історія опору / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. Київ, 2002. 128 с.
8. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953 рр.: сусп.-політ. та іст.-прав. аналіз У 2-х кн. К.: Либідь, 1994. кн. 1. 424 с.
9. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953 : сусп.-політ. та іст.-прав. аналіз : у 2 кн. / Іван Білас. - Київ: Либідь : Військо України, 1994. Кн. 2 . 684 с.
10. Галушка А., Брайлян Є. Змова диктаторів: Поділ Європи між Гітлером і Сталіним, 1939-1941. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. 368 с.
11. Гриценко О. Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України; Інститут культурології НАМ України, 2019. 320 с.
12. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954) : монографія / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України ; Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич : П'світ, 2016. 696 с.
13. Карабанов М. Від всевладдя до краху (КПРС-КПУ в 1985–1991 рр.). Київ: Освіта, 1993. 75 с.
14. Міщанин В.В. Радянізація Закарпаття 1944-1950: Монографія. Ужгород: РІК-У, 2018. 644 с.
15. Повсякденне життя населення західних областей України у перші повоєнні роки (1944-1953) : колективна монографія відп. ред. В. Ільницький. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2021. 380 с.
16. Політика пам'яті в Україні щодо радянських репресій у західних областях (1939-1953): колективна монографія відп. ред. В. Ільницький. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2021. 426 с.
17. Рябенко С., Когут А. Європейські законодавчі практики декомунізації: висновки для України. Аналітичний звіт / Центр досліджень визвольного руху. Львів: «Часопис», 2017. 52 с.
18. Сеньків М. Західноукраїнське село : насильницька колективізація 40 – поч. 50-х рр. ХХ ст. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2002. 292 с.
19. Сергійчук В. Десять буремних літ . Західноукраїнські землі у 1944 – 1953 рр. Нові документи та матеріали . Київ, 1998. 944 с.
20. Kristian Gerner, Stefan Hedlund. The Baltic States and the End of the Soviet Empire. Routledge, 1993. 224 с.
21. Lauri Mälksoo. Illegal Annexation and State Continuity: The Case of the Incorporation of the Baltic States by the USSR. Martinus Nijhoff Publishers, 2003. 273 с.

Допоміжна література

22. Андрухів О. Історико-правова характеристика «першої радянзації» західноукраїнських земель (1939-1941 рр.). *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького*. 2015. № 11. С. 45-51.
23. Баханов С. Еволюція поглядів на історію радянської доби в шкільних навчальних програмах кінця 80-х – 90-х рр. XX ст. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bahanov_evolutsia.pdf.
24. Бек К. Відновлення сталінської системи в повоєнній УРСР. *ВІЖ*. 2012. № 4. С. 127-139.
25. Белей Л. Декомунізація топонімії: українські проблеми та європейський досвід. URL: <https://tyzhden.ua/dekomunizatsiia-toponimii-ukrainski-problemy-ta-ievropejskyj-dosvid/>.
26. Буковина. Історичний нарис. Чернівці: Зелена Буковина. 1998. С. 251-279.
27. Вовканич І.І. Чехословачина у 1945-1948 рр. історії перехідного періоду. Ужгород: Видавництво. В. Падяка, 2000. 352 с.
28. Возз'єднання Закарпаття з Україною. Матеріали наукової конференції, присвяченої 60-ти річчю возз'єднання Закарпаття з Україною (Ужгород, 29 червня 2005 р.). Ужгород, 2006. 198 с.
29. Воронова В. Політичні практики декомунізації у країнах Східної Європи. *Науковий журнал «Політичне життя»*. Донецьк: ДНУ, 2020, №2. С. 5-11.
30. Гарань О.В. Проблеми формування національних кадрів у західних областях УРСР у другій половині 1940 - 50-х роках. *ВІЖ*. 1989. №10. С. 55-65.
31. Гуменюк О. Радянська західноукраїнських земель у 1939-1941 рр.: методи і напрями реалізації та сприйняття місцевим населенням: автореф. дис.... канд. іст. наук. Чернівці, 2009. 20 с.
32. Гунчак Т. Україна. Перша половина XX століття. Нариси політичної історії. Київ: Либідь, 1993.
33. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні 20-30-ті рр. Київ: Либідь, 1991.
34. Данилюк Д., Міщанин В. Колективізація і міграційні процеси на Закарпатті у кінці 40-х рр. XX ст. *Український селянин. Збірник наукових праць*. Випуск 5. Черкаси, 2002. С. 103-109.
35. Декомунізація, реабілітація та подолання наслідків русифікації. URL: <https://uinp.gov.ua/dekomunizaciya-ta-reabilitaciya>.
36. Докаш О. Політико-культурна трансформація західних областей України в контексті утвердження ідеології радянського тоталітаризму (1930-1950-ті роки): автореф. дис.... д-ра політ. наук : 23.00.03; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 36 с.
37. Докаш О. Реалізація стратегічних політичних інтересів сталінського тоталітарного режиму як рушійної сили утвердження радянської політичної системи у Західній Україні та Північній Буковині на початковому етапі Другої світової війни. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2015. Вип. 27. С. 15-21.
38. Ілько В.І., Ілько І.В. Колективізація сільського господарства на Закарпатті: нове бачення. *Матеріали Всеукраїнського симпозиуму з проблем аграрної історії*. У 2-х ч. Ч. II. Київ, 1997. С. 84-90.
39. Кондратюк С. Встановлення і функціонування радянського режиму в Західній Україні у 1939-1941 рр. (державно-правовий аспект): автореф. дис.... канд. юрид. наук. Львів, 2003. 18 с.
40. Король І. Угорська революція 1956 року: початок краху про радянських тоталітарних режимів. Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2002. 200 с.
41. Кульчицький С. Знищення тоталітаризму – головний підсумок горбачовської перебудови. *Перебудова: задум і результати в Україні (до 10-річчя проголошення курсу на*

- реформи). Матер. наук.-теорет. семінару. Київ: Ін-т історії України НАН України, 1996. С. 3-6.
42. Литвин В. Крах перебудовної політики. *Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності* / [гол. ред. В. Литвин; авт. кол.: О. Аркуша, С. Біла, В. Верстюк та ін.]; НАН України. Ін-т історії України; Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса. Київ, 2008. С. 586-616.
 43. Макара М.П. Закарпатська Україна: шлях до возз'єднання, досвід розвитку (жовтень 1944 - січень 1946 рр.). Ужгород: Патент, 1995. 108 с.
 44. Маркусь В. Приєднання Закарпатської України до Радянської України 1944-1945 /Пер. з франц. К.: Інтел, 1993. 124 с.
 45. Міщанин В. «Визволення», «возз'єднання» і «радянізація» Закарпаття в 1944-1950 рр. *Література та культура Полісся*. Ніжин, 2016. Вип. 83. № 2. С. 66-81.
 46. Міщанин В. Аграрна політика на Закарпатті (1944-1950 рр.). Ужгород: Закарпаття, 2000. 138 с.
 47. Міщанин В. Аграрна політика на Закарпатті (1944-1950 рр.): джерела, історіографія, методологія (Матеріали до спецкурсу «Аграрна політика на Закарпатті (1944-1950 рр.)». Ужгород, 2008. 48 с.
 48. Міщанин В. Ідеологічне втручання комуністичної партії в діяльність творчої інтелігенції Закарпаття (1946-1950 рр.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Випуск 25. Ужгород: Видавництво УЖНУ «Говерла» 2011. С. 105-110.
 49. Міщанин В. Індустріалізація як один із складових факторів радянізації Закарпаття в 1944-1950 рр. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. Ужгород: Видавництво УЖНУ «Говерла», 2012. Вип. 28. С. 38-50.
 50. Монченко С. Державне управління в західних областях України у післявоєнний період: політико-адміністративний аспект (1944-1953 рр.) [Текст] : автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Л., 2004. 20 с.
 51. Нариси історії Закарпатської обласної партійної організації. Т.І (1918-1945 рр.). Ужгород: Карпати, 1968. 336 с.
 52. Пеца Д. Встановлення радянського державного режиму в Закарпатті в 1944-1950 рр.: історико-правове дослідження: автореф. дис.... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 20 с.
 53. Покатаєв П. Процеси декомунізації в Україні: сучасні проблеми та перспективи подальшої реалізації. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2018/16.pdf.
 54. Поп І.І. Homo totalataricus ... *Карпатський край*. № 7. С. 4-22.
 55. Поп І.І. Режисери і статисти. «Возз'єднання» Закарпаття з Радянською Україною в дзеркалі московських документів 1944-1948 рр. *Карпатський край*. 1995. № 1-4. С. 68-72.
 56. Постолювський Р. Слесаренко А. «Празька весна» 1968 року в Чехословаччині в українській історіографії. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2018. Вип. 27. С. 106-119.
 57. Поташній Ю. Повоєнна Європа: чи був СРСР колоніальною державою? URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/4eb6b89717819/>.
 58. Романюк О. Посткомуністичні системні трансформації: особливості, результати та перспективи. *Дриновський збірник*, 14. <https://doi.org/10.7546/DS.2021.14.13>.
 59. Рябенко С. Україна та Європа проти комунізму: повоєнні рухи опору. URL: <https://zbruc.eu/node/71849>.
 60. Рябенко С. Чи відповідає декомунізація України європейській практиці. URL: https://lb.ua/society/2015/04/21/302433_chi_vidpovidaie_dekomunizatsiya_ukraini.html.
 61. Сайфуліна Ю. Встановлення і розбудова радянського державного режиму в Північній Буковині в 1940-1947 рр.: історико-правове дослідження: автореф. дис.... канд. юрид. наук. Львів, 2009. 20 с.

62. Советизація. *Українська мала енциклопедія* : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1965. Т. 7, кн. XIV : Літери Сен-Сті. С. 1793-1794.
63. Стасюк О. Документи ОУН і УПА про форми та методи спротиву цивільного населення під час виборів до Верховних Рад СРСР, УРСР та місцевих органів влади повоєнного періоду. *Новітня доба* / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2022. Вип. 10. С.141-153.
64. Стасюк О. Особливості підготовки виборчих кампаній 1950-1953 рр. у західних областях УРСР. *Часопис української історії* / За ред. доктора історичних наук, професора А. П. Коцура. Київ, 2021. Вип. 44. С. 94–103.
65. Стасюк О. Становлення та функціонування представницької гілки влади в західних областях Української РСР під час першого етапу радянзації (1939–1941 рр.) *Народознавчі зошити*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2021. С. 500–520.
66. Тижук О., Десятничук І. Перебудова, як кінцевий етап трансформації системи влади у СРСР. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/54-dvadtsyat-chetverta-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/590-perebudova-yak-kintsevij-etap-transformatsiji-sistemi-vladi-u-srsr>.
67. Торжество історичної справедливості. Закономірність возз'єднання західно-українських земель в єдиній Українській Радянській державі. Львів. 803 с.
68. Хайнас В.В. Встановлення радянської влади на Закарпатті і перші кроки її соціально-економічних та політичних перетворень (жовтень 1944-1945 рр.). *Наукові записки УжДУ*. Ужгород, 1961. Т. XLIV. С. 12-35.
69. Холодницький В. Становлення радянських адміністративних органів влади на території Північної Буковини та Північної Бессарабії. *Українська історична наука на порозі XXI ст.* Чернівці, 2001. С. 401-411.
70. Шабельников В. Впровадження адміністративно-територіальної політики УРСР на новоприєднаних західних землях (вересень 1939 – червень 1941 рр.) // *Історичні і політологічні дослідження*. 2011. Т. 47-48. № 1-2. С. 17-22.
71. Шніцер І. О. Рух за федералізацію Чехословаччини під час «Празької весни» 1968 р. в документах Словацького національного архіву *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Історія. 2012. Вип. 28. С. 180-184.
72. Шумські Ян. *Саветызацыя Заходняй Беларусі (1944-1953 г.)*. Прапаганда і адукацыя на службе ідэалогіі. 2-е вид. Смаленск: Інбелкульт, 2014. 326 с.
73. Atkins C.J. The Problem of Transition: Development, Socialism and Lenin's NEP. *Political Affairs Magazine*, April 2009. URL: <http://politicalaffairs.net/the-problem-of-transition-development-socialism-and-lenin-s-nep/>.
74. Decommunization trials in Lithuania and Ukraine, while Russia defends Soviet past. Human Rights in Ukraine. Website of the Kharkiv Human Rights Protection Group. URL: <http://khp.org/en/index.php?id=1509496393>.
75. Hrynykha A. Ukraine's De-Communization: Pros and Cons. *UkraineWorld*. 2019, September 5. URL: <https://ukraineworld.org/articles/reforms/ukraines-de-communization-pros-and-cons>.
76. Nedelsky N. "Divergent Responses to a Common Past: Transitional Justice in the Czech Republic and Slovakia," *Theory and Society* 33 (2004): 65–15. URL: <https://link.springer.com/article/10.1023/B:RYSO.0000021428.22638.e2>.
77. Sadurski W. "Decommunisation", "Lustration", and Constitutional Continuity: Dilemmas of Transitional Justice in Central Europe. European University Institute Working Paper, LAW No. 2003/15, Florence, 2003. URL: <http://hdl.handle.net/1814/1869>.
78. Shevel O. "De-Communization Laws" Need to Be Amended to Conform to European Standards. *Vox Ukraine*. 2015, May 7. URL: <https://voxukraine.org/en/de-communization-laws-need-to-be-amended-to-conform-to-european-standards>.
79. Shevel O. Decommunization in Post-Euromaidan Ukraine: Law and Practice. PONARS Eurasia Policy Memo. 2016, January. URL:

https://www.researchgate.net/publication/295908426_Decommunization_in_Post-Euromaidan_Ukraine_Law_and_Practice.

80. Stasiuk O. The nomination of candidates for deputies as a ritual element of soviet ostensible democracy. Новітня доба / [відп. ред. М. Романюк]; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'кевича. Львів, 2020. Вип. 8. С. 77-87.

Інформаційні ресурси:

<http://intkonf.org/levitska-o-v-gazeta-chervoniy-prapor-yak-dzherelo-do-visvitlennya-protseu-radyanizatsiyi-galichini/>

<http://history.org.ua/uk>

<http://www.lonckoho.lviv.ua/>

<https://old.uinp.gov.ua>

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)